Două proiecte despre migrație: o sinteză şi un început[1]

Ofelia ICHIM, Florin-Teodor OLARIU[*]

Key-words: *Romanian migration*, *cultural identity*, *Italy*, *Hungary*

Cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea a reprezentat pentru spațiul european o perioadă în care s-a încercat cu consecvență punerea în practică a unui drept fundamental al cetățenilor noii Europe, şi anume acela al liberei circulații. Principalii paşi făcuți în acest sens au fost, mai întâi, Tratatul de la Paris (CECO – Tratatul de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui şi Oțelului), semnat în 1951, Tratatul de la Roma din 1957 (Tratatul de constituire a Comunității Economice Europene), redenumit ulterior, în 1993, Tratatul de constituire a Comunității Europene), Actul Unic European semnat în 1986, Tratatul de la Maastricht semnat în 1993 şi Tratatul de la Amsterdam semnat în 1997. În anul 2000, Consiliul Uniunii Europene, Parlamentul European şi Comisia Europeană au semnat, în cadrul Consiliului European de la Nisa, *Carta drepturilor fundamentale*, care reuneşte drepturile civile, politice, economice, sociale prevăzute în documente europene, cu caracter internațional şi național. Articolul 15 al Cartei stipulează dreptul oricărui cetățean din UE de a căuta un loc de muncă, de a se stabili sau de a furniza servicii în orice stat membru. Acelaşi document include reglementări în legătură cu cetățenia europeană: se recunoaşte dreptul de vot oricărui cetățean al Uniunii, dreptul de a fi ales în cadrul alegerilor pentru Parlamentul European, în oricare stat membru al Uniunii în aceleaşi condiții ca şi rezidenții acelui stat. Totodată, este afirmat dreptul tuturor cetățenilor UE de a circula liber în Europa, de a avea acces la documente şi de a se adresa Mediatorului European pentru exercitarea dreptului de petiționare. Libera circulație a persoanelor implică eliminarea discriminărilor între cetățenii statului membru unde aceştia se află sau îşi desfăşoară activitatea şi cetățenii celorlalte state membre care muncesc pe teritoriul acestui stat. Discriminările se pot referi la condițiile de intrare, deplasare, muncă, angajare, remunerație. Asigurând un astfel de regim nediscriminatorium, se realizează libera circulație a persoanelor în spațiul comunitar.

În ceea ce priveşte circulația de tip transnațional a românilor de după momentul 1989, aceasta a trecut prin trei etape, şi anume:

a. etapa 1990–1995, având ca principale destinații țări precum Israel, Turcia, Italia, Ungaria şi Germania;

[1] Această lucrare a fost realizată în cadrul Proiectului „Societatea bazată pe cunoaştere – cercetări, dezbateri, perspective", cofinanțat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, ID 56815.

[*] Institutul de Filologie Română „A. Philippide" – Filiala Iaşi a Academiei Române, România.

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

b. etapa 1996–2002, când, în plus față de țările din prima etapă, se adaugă acum Canada, Spania şi SUA;

c. etapa 2002–prezent, acum destinațiile preferate ale românilor devenind Spania şi Italia.

1. Proiectul *Emigranți din România la Torino (1989-2009): O abordare cultural-antropologică* a fost conceput pentru o perioadă de 3 ani de zile (2007–2009), fiind finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al României. Beneficiind de o echipă interdisciplinară (un istoric, un psiholog, un sociolingvist şi un cercetător pentru probleme culturale), proiectul a fost propus de Asociația Culturală „A. Philippide" şi a beneficiat doi ani la rând de sursa de finanțare deja amintită, din păcate ultima etapă, din cel de-al treilea an, nemaiavând suport financiar din cauza crizei economice. Parteneră a echipei de cercetători români a fost Primăria din Torino, precum şi doi dintre membrii Catedrei de limbă şi literatură română a Universității din Torino, respectiv prof. univ. dr. Marco Cugno şi asistent dr. Roberto Merlo.

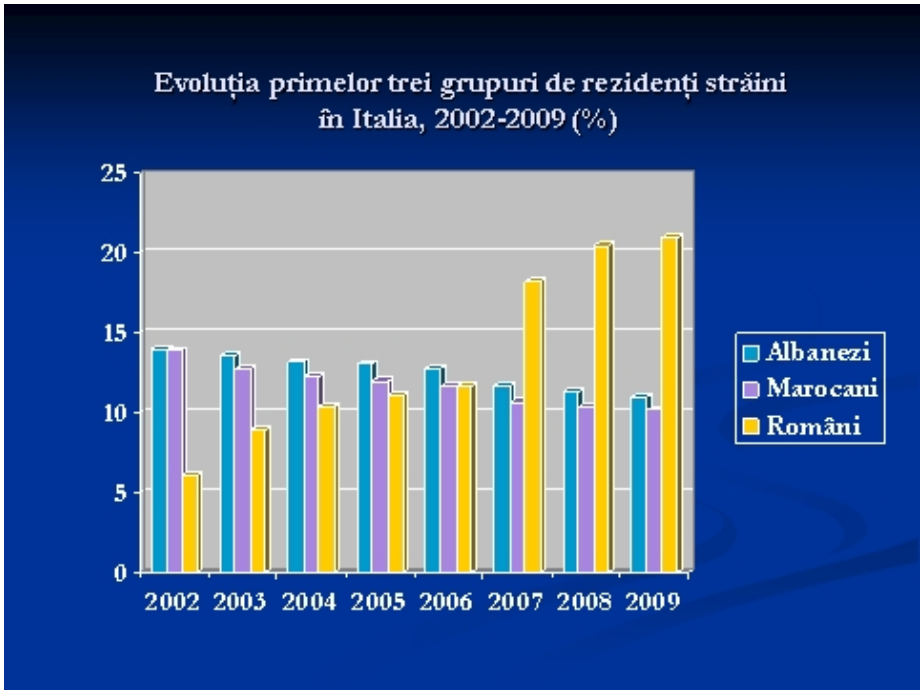
Românii din Italia reprezintă la ora actuală cea mai numeroasă comunitate de rezidenți străini, cu un număr de 887.763 membri, conform statisticilor oficiale ale Institutului Național de Statistică din Italia (ISTAT) pe anul 2009.

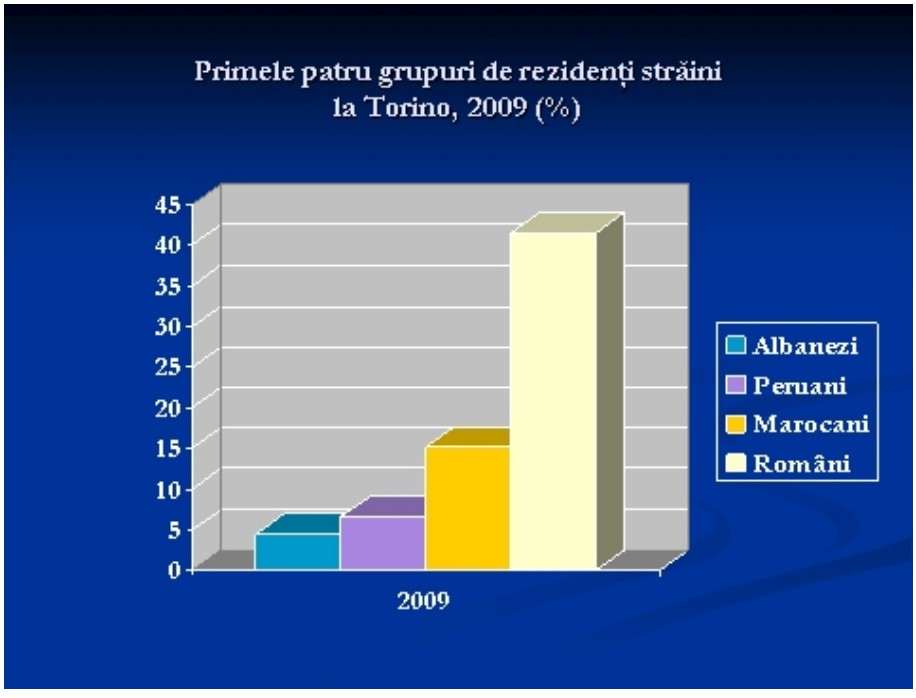
	2002	*2003*	*2004*	*2005*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Albania	216.582 (13,97%)	270.383 13,58%	316.659 13,18%	348.813 13,06%	375.947 12,79%	401.949 11,70%	441.396 11,34%	466.684 11,01%
Maroc	215.430 (13,90%)	253.362 12,73%	294.945 12,27%	319.537 11,96%	343.228 11,67%	365.908 10,65%	403.592 10,37%	431.529 10,18%
România	95.039 (6,13%)	177.812 8,93%	248.849 10,39%	297.570 11,14%	342.200 11,64%	625.278 18,21%	796.477 20,46%	887.763 20,96%

Comunitatea luată în discuție a cunoscut o evoluție spectaculoasă în perioada 2002–2009, reuşind să crească aproape de 10 ori în respectivul interval de timp, fiind la ora actuală aproximativ de două ori mai mare decât următoarele două comunități, cea a albanezilor şi cea a marocanilor, mult mai vechi în acest spațiu. Un salt apreciabil în acest sens s-a înregistrat în anul 2007, an în care românii au devenit prima comunitate de imigranți sub aspect numeric în Peninsulă.

În Torino – locul cercetărilor noastre de teren –, comunitatea românilor numără, după aceleaşi statistici ale Institutului Național de Statistică din Italia, 51.017 de membri, fiind a doua ca mărime, după cea din Roma, unde s-au înregistrat 65.099 rezidenți români. La Torino, românii sunt urmați de marocani, peruani şi de albanezi, însă într-un procentaj mult mai scăzut, românii fiind, în comparație cu marocanii, care ocupă locul al doilea, de aproape trei ori mai numeroşi. Trebuie să precizăm, de altfel, faptul că prezența românească este semnificativă nu numai în oraşul Torino, ci şi în împrejurimi şi în întreaga regiune Piemonte, unde există numeroase comunități româneşti din ce în ce mai vizibile în viața socială şi economică a zonei.

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

În timpul celor două deplasări la Torino efectuate în 2007 şi în 2008, echipa cercetătorilor ieşeni a discutat cu autorităţile române de la Consulatul general al României la Torino, cu autorităţile italiene din Primăria torineză, cu reprezentanţi ai Caritas Torino, cu preşedinţii asociaţiilor culturale româneşti din Torino şi din regiunea Piemonte, cu preoţii români de diferite confesiuni religioase, cu scriitori şi artişti plastici români stabiliţi în Torino, cu ziarişti (inclusiv specialistul care se ocupă de site-ul Primăriei şi de cel al Consulatului român), cu cadrele didactice de la Facultatea de Litere a Universităţii din Torino, cu dl. Pietro Cingolani (cercetător pe probleme de imigraţie în cadrul FIERI – „Forum Internazionale Europeo di Ricerche sull'Immigrazione"), cu profesori angrenaţi în susţinerea cursului de civilizaţie, limbă şi cultură română în şcolile torineze, cu alte persoane cu studii superioare care fie că îşi exercită profesia, fie că prestează munci necalificate, cu studenţi de origine română care, deşi studiază la alte facultăţi ale Universităţii, sunt interesaţi să frecventeze cursurile de limba română de la Facultatea de Litere, cu muncitori şi mici întreprinzători români. Ca metodă de lucru, am utilizat în primul an chestionare, iar în al doilea an am apelat la interviuri narative de tip „povestea vieţii" cu români aflaţi pe diferite paliere socio-profesionale, pentru a cunoaşte în mod direct problemele sociale, economice, culturale, lingvistice cu care s-au confruntat în procesul integrării în societatea-ţintă.

În stabilirea parametrilor socioculturali între care se desfăşoară viaţa comunităţii româneşti din Torino, un rol important l-au avut întrevederile cu preşedinţii asociaţiilor româneşti „Frăţia", „Bucovina", „Carpatina" (promotoare a ziarului româno-italian „Obiectiv"), „Dacia" (din Borgaro), „Ovidio" (din Chieri), cu reprezentanţii bisericii, cu cele două cadre didactice care pun în practică proiectul MEC al cursului de cultură şi civilizaţie română în şcolile torineze, cu studenţii români din Universitatea din Torino, cu pictoriţa Mariana Papară (care a deschis prima şi singura galerie de artă românească din Italia fiind, totodată, preşedintele Asociaţiei Artistice Internaţionale „Aripa"), cu sculptorul Ionel Alexandrescu (deţinător al multor premii italiene pentru operele sale artistice), cu scriitori români lansaţi în spaţiul cultural lingvistic italian (Valeria Mocănaşu, Mihai Butcovan, Viorel Boldiş), precum şi cu un mare număr de persoane cu studii de nivel mediu şi cu vârste diferite.

Un schimb util de perspective şi de metodologie de abordare a fenomenului migraţionist românesc l-a constituit discuţia avută cu cercetătorul Filippo Laurenti de la „Laborator Creativo" din Torino, interesat de promovarea rezultatelor echipei sale în încercarea de a intermedia o percepere socială adecvată a comunităţii româneşti în raport cu celelalte comunităţi migraţioniste torineze, precum şi în raport cu societatea gazdă.

Pe parcursul celei de-a doua anchete de teren, am fost martori la demararea unui proiect al Asociaţiei „Bucovina" ce a constat în prezentarea într-un liceu important torinez a unei serii de 5 documentare despre România, în scopul unei mai bune percepţii a realităţilor socioculturale, dar şi turistice româneşti de către copiii comunităţii româneşti din zona Piemonte. Printre elevii care au participat la vizionarea primului film şi, apoi, la discuţii s-au aflat, pe lângă cei de etnie română (aici întrând şi elevi din Republica Moldova), şi italieni, albanezi, peruani,

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

argentinieni etc., liceul respectiv fiind frecventat de copii provenind din rândul minorităților care locuiesc în Torino.

În timpul deplasării din perioada 1–22 noiembrie 2008 am luat legătura şi cu Francesco Vieti, autorul cărții *Torino è casa nostra* (însumând mărturii despre integrarea tuturor minorităților naționale din Torino), precum şi cu d-na Violeta Popescu, autoarea cărții *Personalità romene in Italia. Interviste. Storie ed esperienze*. Toate aceste mărturii înregistrate cu ajutorul reportofonului, informațiile scrise privind statutul şi activitatea asociațiilor, mass-media românească (respectiv ziarul „Obiectiv" urmat, după desființare, de ziarul „Ora României", un post local de radio în limba română şi o emisiune TV de actualități din România şi din Piemonte în limba română), răspunsurile la chestionare constituie o bază de date care reprezintă, în primul rând, o importantă sursă de informație pentru specialiştii interesați de complexa problematică migrațională.

La nivelul asociațiilor culturale, sunt semnale că „piața" începe să se maturizeze, în sensul că principiul concurențial îşi face simțită prezența din ce în ce mai puternic: există aproximativ nouă asociații culturale în Torino şi în împrejurimi, însă, deşi numărul s-ar părea să fie destul de mare pentru o comunitate relativ recentă, activitatea lor se suprapune doar în mică măsură, fiecare tinzând să acopere o anumită „nişă" în sfera socioculturalului. Pe de altă parte, am constatat o creştere a nevoii unei reprezentări cât mai coerente a propriilor expectanțe referitoare la tipul de activități organizate în cadrul comunității: manifestările culturale care lasă de dorit atât la nivelul performanței artistice, cât şi, implicit, la cel al exprimării adecvate a propriului specific etnocultural sunt prompt sancționate de membrii comunității. Putem considera acest fapt ca fiind încă un semnal al maturizării sub aspect identitar a românilor din zonă, în sensul creşterii responsabilității colective față de elementele cu încărcătură identitară livrate *Celuilalt*, elemente care vor contribui în cele din urmă la configurarea heteroimaginii propriei comunități, înțeleasă ca sumă de reprezentări, atitudini şi imaginar colectiv prin intermediul cărora societatea gazdă (cea italiană, în cazul de față) internalizează raporturile cu comunitățile de imigranți.

2. Proiectul *Diaspora românească din Budapesta (1989–2010). O analiză socio-culturală* este un proiect româno-ungar ce se desfăşoară pe linia schimburilor interacademice, cei doi parteneri implicați în proiect fiind Institutul de Filologie Română „A. Philippide" şi Institutul de Lingvistică al Academiei Ungare de Ştiințe, proiectul urmând a se desfăşura în perioada 2010–2012.

Ca obiective urmărite, menționăm:

– contactul direct cu cât mai mulți membri ai comunității româneşti din Budapesta, în scopul sondării imaginarului colectiv, a dinamicii reprezentărilor şi a stereotipurilor, cercetarea aspectelor socio- şi psiholingvistice ale imigrației româneşti etc.;

– contactul direct cu autoritățile ungare şi româneşti (ambasadă/ consulat, asociații culturale, biserici etc.) implicate în gestionarea fenomenului migraționist;

– realizarea unei baze de date cu interviuri de tip „povestea vieții", cu o focalizare specială asupra dimensiunii sociolingvistice a imigrației

Referitor la metodele folosite, acestea vor fi, în mare, aceleaşi cu cele utilizate în proiectul vizând comunitatea românească din Torino, şi anume:

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

– chestionare (întrebări închise + întrebări deschise) adresate subiecţilor, centrate pe aspecte diverse (culturale, sociolingvistice, imaginar colectiv etc.);

– cercetări biografice cu interviuri narative (*biografii lingvistice*);

– monitorizarea vieţii cultural-artistice a comunităţii româneşti din Budapesta (Ambasadă, Institutul Cultural Român, Catedra de Română a Universităţii ELTE din Budapesta, asociaţii culturale etc.).

După primele cercetări efectuate în 2010, putem să prezentăm la ora actuală câteva rezultate cu caracter general:

a) La nivel istoric, se remarcă existenţa a două tipuri de imigraţie:

- imigraţia românească istorică, provenită din zonele româneşti de graniţă ale Ungariei;
- imigraţia românească recentă (după 1989), provenită din diferite zone ale României.

b) La nivel geografic-demografic, se constată o structură bipolară a imigraţiei româneşti din Budapesta sub aspectul regiunii de proveniență :

- imigraţia românească provenită din zona Ardealului (în cadrul căreia predomină elementul maghiar);
- imigraţia românească provenită din zona extra-carpatică.

c) La nivel sociolingvistic, se pot face următoarele constatări:

- în comparaţie cu imigraţia românească recentă din alte state europene (Italia, Spania etc.), în cadrul comunităţii româneşti din Budapesta există o situaţie cu totul aparte la nivel (socio)lingvistic: ca urmare a diferenţei majore sub aspect genetic între cele două limbi (româna, ca limbă sursă, şi maghiara, ca limbă ţintă), procesul inserţiei imigranţilor la acest nivel ridică probleme speciale, mult mai complexe decât în celelalte ţări;
- etnicii maghiari originari din România, vorbind (/fiind recunoscuţi de localnici ca vorbind) un dialect al limbii maghiare standard, au, la rândul lor, probleme sub aspectul integrării (socio)lingvistice.

d) La nivel organizaţional, pot fi menţionate următoarele aspecte:

- ca urmare a numărului relativ restrâns de imigranţi, în cadrul comunităţii româneşti din Budapesta există puţine forme/iniţiative de instituţionalizare a vieţii socio-culturale; singurul centru semnificativ în acest sens rămâne biserica ortodoxă (unde activează şi Asociaţie Femeilor Creştine), care îşi desfăşoară activitatea într-o aripă a Curţilor Gojdu;
- municipalitatea din Budapesta sprijină financiar organizarea instituţională a minorităţilor etnolingvistice, în baza asocierii libere.

În final, preconizăm că rezultatele celor două proiecte prezentate mai sus vor putea contribui, printr-o cercetare constrastivă motivată şi susţinută de distanţa la nivel etnocultural între cele două areale analizate, la o mai bună înţelegere a mecanismelor de adaptare pe care indivizii şi colectivităţile le dezvoltă şi le pun în aplicare în contexte migratorii.

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)

Bibliografie

Munteanu 2009: Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria*, vol. I (Presa), Jula, Editura Noi, 2006; vol. II (Literatura românilor din Ungaria), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2009.

Pittau, Ricci, Silj 2008: Franco Pittau, Antonio Ricci, Alessandro Silj, *Romania: Immigrazione e lavoro in Italia*, Caritas Italiana, Roma.

*** *Immigrazione. Dossier Statistico 2008*, Caritas/Migrantes, Edizioni Idos, Roma, 2008.

*** *Istituto nazionale di statistica* (http://www.istat.it).

Two Projects about Migration: a Synthesis and a Beginning

Our article refers to two projects dealing with the Romanian phenomenon of migration: *Romanian Immigrants in Turin (1989 – 2009): a Cultural-Anthropologic Approach* and *The Romanian Diaspora from Budapest (1989 – 2010). A Socio-Cultural Analysis*. The first project was financed by the Romanian Foreign Ministry and its team was an interdisciplinary one, including several researchers with different competences in this field of activity. The second project is the result of an interacademic agreement between the Hungarian Academy of Sciences (the Research Institute for Linguistics of the Hungarian Academy of Sciences) and the Romanian Academy (The „A. Philippide" Institute of Romanian Philology – The Iasi Branch of the Romanian Academy). The authors of this article are members in both teams. We present the results of our researches about the Romanians from Turin and our goals regarding the researches about the Romanians recently settled in Budapest.

BDD-V2647 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:18 UTC)